

Gunnar och Ulla Walldén

Rysspengarna

En historisk roman

Bokförlaget Norlén & Slottner

Denna bok är utgiven med stöd av Stiftelsen Aagot och Christian
Storjohanns Minnesfond för Värmländsk kultur

Rysspengarna

© 2025 Gunnar och Ulla Walldén & bokförlaget Norlén & Slottner

Omslagsbild: Målning av August Larsson

Karta pärminsidan: Ulla Walldén

Tryckt 2025 hos Adverts Printing House i Lettland

ISBN 978-91-89705-68-5

www.bokforlaget.com

INNEHÅLL

Förord	9
På väg hem	11
Rysslandsprat	19
Friberg övertygar	26
Avfärd från Sverige	31
Vad heter tack på ryska?	37
Skandalen på hotellet	41
Omänskliga åkdon	45
Välkomstskålen	51
Den välbekanta hettan	59
Felräkningen	63
Pepparrot till sutaren	71
Hemlängtan	76
Det svåra beslutet	81
Svenskjärnet	87
Ett ovanligt långt brev	93
Återföreningen	99
Ett uppdrag i missionens tjänst	105
Ett erbjudande	109
Predikanten	115
Nykterhetsföreningen	119
Flyttlasset går	123
Känslosamt välkomnande	127
Hos fotografen	135
Till Uralbergens kam	139
Det stora pråmsläppet	143
Furstligt besök	147
Julkorven offras	153
Var det svenska krigsfångar?	161
Ett tårfyllt farväl	165

Blå trädgårdsnävor till kistan	171
Det byggs på Kanadagatan	177
Nya tider och väntans tider	185
Efterskrift - så gick det sen	189
Kontakter med Uralbergen på 2000-talet	201
Svenskarna som utvandrade till Uralbergen och som ingick i svenskkolonin	203
Var på väg men åkte troligen aldrig	215
Om författarna	216
Källor som vi använt oss av	217

FÖRORD

Berättelsen om arbetskraftsutvandringen till södra Uralbergen i Ryssland på 1870-talet har alltid varit levande i vår släkthistoria. Gunnars farmor Tekla är född i Ural och kunde själv berätta en del minnen.

Ändå var det mycket vi inte visste när vi på allvar började forska i historiska dokument, kyrkböcker och arkiv. Vi hade till exempel inte förstått att många av svenskarna gjorde den långa resan mellan fäderneslandet och järnverken där borta flera gånger.

Vi har också lärt oss att nästan alla hade en anknytning till Degerfors Järnverk, men få var födda på orten. En majoritet av de som återvände till Sverige kom också att emigrera vidare till Amerika.

Vår berättelse är en historisk roman, en fri tolkning av vad som hände utifrån ett stort källmaterial. Det är en berättelse om vardagens dramatik och arbetets krav i en svår tid för en stor del av den hårt arbetande befolkningen. Degerforsmedernas hantverk och skicklighet blev vida känd och var också anledningen till att de värvades i den här för de flesta så okända emigrationen i österled. Historien om smederna som arbetskraftsutvandrade österut har inte berättats i den här formen tidigare.

Ett stort tack till Gunilla Svensson i Åtorp, barnbarnsbarn till smeden August Larsson. Han gjorde alla de målningar och teckningar som vi använt i boken. Gunilla har deponerat detta unika material hos Värmlands Arkivcentrum och låter oss använda det. Gunilla har också varit en viktig muntlig källa och referensperson.

Tack också till Degerfors Hembygdsförening, Börje Andersson, Helena Emanuelsson, Lennart Gustafson, Tommy Lindström, Lena Sewall och Lennart Ullberg med flera som hjälpt oss på vägen.

Gunnar och Ulla Walldén

Sankt Petersburg grundades 1703 på deltat vid floden Nevas utlopp i Finska viken. Överst den kända paradgatan Nevskij prospekt och till höger Znamenskayakyrkan. På bilden under hamnen där ångbåtarna lade till och i bakgrunden till vänster Isakskatedralen.

RYSSPENGARNA

Sankt Petersburg augusti 1887

På väg hem

Stånkandet från ångbåtarnas maskinrum nere i hamnen hörs ända upp till parken där familjen Lindström slagit sig ner i väntan på avfärd. Det är den 4 augusti 1887 och deras tid i tsarens Ryssland går mot sin ände.

Nu sitter Lovisa med tre av barnen och väntar på att maken Andreas och mellanflickan Tekla ska komma tillbaka med lite proviant. När ångbåten Finland från Sverige anländer till hamnen, hörs en utdragen signal från ångbåtsvisslan och Lovisa kan inte hålla tillbaka ett leende. Sverige känns plötsligt nära.

Hem till Sverige. Lovisa provar ljudlöst de tre orden.

Hem till Sverige? Har vi ens något hem?

Fast i Degerfors finns i alla fall morbror Fredrik. Och Jonas, Andreas bror. Där får vi åtminstone komma under tak tills vi fått det ordnat för oss.

Lovisa rätar på ryggen som molvärker efter den sista långa tågresan. Allt lyftande och bärande på barn och packning har gjort henne matt. Samtidigt som hon lyfter upp minstingen Karl Gideon i knät känner hon en liten vågrörelse i den växande magen från barnet som rör på sig därinne. Karl har varit så hängig och hostig de sista dagarna. Lovisa lägger sin hand på hans panna. Pojken känns febervarm.

Lovisa väcks ur sina funderingar av storasyster Josefinas röst: ”Mor, var är far?”

”Far och Tekla skulle köpa med sig något som vi kan äta på båten”, säger Lovisa och stryker undan en hårttest som lossnat i Finas långa fläta.

”Han trodde att det finns äpplen att köpa, och ägg och bröd. Och mjölk”.

Här under träden i parken kändes det skönt att vänta med barnen. Josefina, stora tösen som snart ska fylla tio år har byggt en liten hage för kotte-kor tillsammans med sin yngsta syster Elin, medan Lovisa suttit och vyssjat på lille Karl. Tekla, mellanflickan gick iväg tillsammans med Andreas.

Lovisa ler lite vid tanken på sin livliga femåring som aldrig sitter stilla och som är så full av upptåg. Hon lyfter upp Elin på bänken bredvid sig och rättar till hennes lilla sjal.

”Hur lång tid ska vi åka med båten?”, undrar Josefina som tröttnat på all väntan.

”Åh, det tar väl två dagar härifrån, sen är vi i Stockholm. I Sverige”.

”Är det lika stort i Stockholm som här i Sankt Petersburg?”

”Nä, det kan jag aldrig tro”, gissar Lovisa. Av de ståtliga husfasader hon sett på vägen hit från järnvägsstationen förstår hon att det här är en stad där många mycket rika människor bor. Stockholm kan väl inte ha förändrats så mycket under åren de varit borta.

Nu ser hon Andreas komma älgande med långa ben genom parken. Han har en stor korg i näven. Men var har han Tekla?

Lovisa reser sig så häftigt att Karl gnyr till och när deras blickar möts läser Andreas genast av hennes oro. Det är han som ropar först.

”Var har du Tekla?”

”Jamen, hon gick ju med dig! Hon gick ju precis bakom dig. Såg du inte det?”

Lovisa röst är gäll och hon känner sig plötsligt alldeles svimfärdig.

Andreas tvärstannar och släpper korgen i backen.

”Hur skulle jag kunna veta att... jag trodde ju hon var kvar här, med er!”

Andreas har nu samma uppspärrade ögon som sin hustru. Blicken irrar runt i parken, som om det fanns en möjlighet att Tekla är kvar i parken och leker för sig själv bakom några buskar. Han börjar ropa hennes namn och springa runt i små cirklar. Elin som känt moderns rädsla har börjat stortjuta och Lovisa är förlamad av sin egen dumhet. Varför hade hon inte ropat efter Andreas och fått bekräftat att det var han som hade hand om Tekla nu?

Andreas är en handlingens man. Att diskutera vem av dem som bär ansvar får de göra senare.

”Du stannar här ifall hon hittar tillbaka själv. Kom Fina, ja du får följa med och leta. Du kan språket bättre än jag”.

Femåriga Tekla har traskat på så fort hon kunnat efter pappa Andreas. Han ser sig inte om och hon har svårt att hålla takten. När de kommer ner mot